

INSTITUTE OF ANTHROPOLOGY

In 300 cuốn, tại Công ty Cổ phần Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt, theo Giấy phép xuất bản số 139/GP-BVHTT, ngày 22-4-2013. Phát hành qua mạng lưới bưu điện Việt Nam trên toàn quốc: Mã ấn phẩm: C212; Hotline 1800.585855. Hoặc tòa soạn Tạp chí Dân tộc học (Số ĐT: 02462730420). In xong và nộp lưu chiểu tháng 6-2022

Giá: 40.000đ

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC - SỐ 3 (231) - 2022 ANTHROPOLOGY REVIEW

ISSN 0866 - 7632

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC

3 (231)
2022

VIỆN DÂN TỘC HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

DÂN TỘC HỌC

Tạp chí chuyên ngành Dân tộc học
Năm thứ XXXXVIII
Số 3 (231) - 2022

Ra hai tháng một kỳ

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ
Tầng 10, nhà A, số 1 Liễu Giai, Ba Đình Hà Nội
Điện thoại: 84-024-62730420
E-mail: tapchidantochoc@gmail.com
Website: viendantochoc.vass.gov.vn

Số chuyên đề thứ nhất: Nghiên cứu về vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

VIỆN DÂN TỘC HỌC - VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

		MỤC LỤC	
		NGHIÊN CỨU	
			Trang
Tổng biên tập PGS.TS. NGUYỄN VĂN MINH			
Phó Tổng biên tập TS. NGUYỄN THỊ THANH BÌNH			
* *			
HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP PGS.TS. Nguyễn Văn Minh (Chủ tịch) TS. Bùi Thị Bích Lan (Thư ký) TS. Nguyễn Thị Thanh Bình PGS.TS. Phạm Quang Hoan PGS.TS. Vương Xuân Tình PGS.TS. Bùi Văn Đạo PGS.TS. Nguyễn Ngọc Thanh PGS.TS. Bùi Xuân Đỉnh TS. Trần Văn Hà TS. Lý Hành Sơn TS. Trần Minh Hằng TS. Nguyễn Công Thảo	Vương Xuân Tình Nguyễn Thị Thanh Bình Phạm Thị Cẩm Vân Bùi Thị Bích Lan Nguyễn Thắm Thu Hà Trần Thị Mai Lan	* Giáo dục với ý thức quốc gia - dân tộc ở các tộc người vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc * Ý thức quốc gia - dân tộc qua nhận thức về lãnh thổ Việt Nam của một số tộc người vùng biên giới tỉnh Hà Giang * Mua bán lâm sản của người Dao ở vùng biên giới huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai * Không gian ảo, cuộc sống thật: Ảnh hưởng của mạng xã hội đến đời sống của phụ nữ Hà Nhi ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc * Quan hệ giữa cha mẹ và con cái trong gia đình người Hà Nhi ở vùng biên giới xã Y Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai * Tác động của việc đóng cửa biên giới Việt Nam - Trung Quốc tới đời sống của người Nùng và người Hmông ở khu vực giáp biên tỉnh Cao Bằng	3 17 30 46 62 75
TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký) ThS. Phạm Thị Thu Hà ThS. Lục Mạnh Hùng	Lê Thị Hường	* Tập quán ăn uống của người Nùng ở vùng biên giới xã Lũng Nặm, huyện Hà Quảng, tỉnh Cao Bằng	85
Thiết kế bìa: ThS. Lục Mạnh Hùng	Nguyễn Văn Sửu	* Quan điểm Nhân học	97
Chuyên ngữ: ThS. Vương Ngọc Thi	Đàm Thị Uyên	* Khai thác biểu tượng vật linh "Long Khuyển" trong văn hóa người Dao đối với phát triển du lịch	107
Tài khoản: Viện Dân tộc học STK: 001.1.00.1715230 Sở giao dịch Ngân hàng TMCP Ngoại thương Việt Nam Số 11 Láng Hạ, Ba Đình, Hà Nội	Mai Thị Hồng Vinh		
	Đinh Thị Thanh Huyền	THÔNG TIN * Di cư, đói nghèo và phát triển: Một chuyên khảo đáng đọc của PGS.TS. Nguyễn Văn Chính	117

TÓM TẮT TIẾNG VIỆT SỐ 3/2022

1. Vương Xuân Tình: Giáo dục với ý thức quốc gia - dân tộc ở các tộc người vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Ý thức quốc gia - dân tộc của cư dân vùng biên giới có vai trò quan trọng trong bảo vệ, xây dựng đất nước và liên quan chặt chẽ đến giáo dục. Bài viết này trình bày, phân tích ý thức quốc gia - dân tộc của các tộc người Hmông, Tày, Nùng và Lô Lô ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc thuộc địa bàn tỉnh Hà Giang, qua tìm hiểu nhận thức và thực thi của họ với các luật định về biên giới, qua nhận thức về chính sách dân tộc và biểu tượng văn hóa quốc gia. Nghiên cứu cho thấy, những người có học vấn từ tiểu học trở lên có nhận thức liên quan đến các vấn đề nêu trên tốt hơn so với người không đi học. Bởi vậy, dù điều kiện giáo dục hiện nay đã được cải thiện, song ở vùng biên giới vẫn cần duy trì chế độ bán trú cho học sinh, và tăng cường cơ sở vật chất, nguồn nhân lực, điều kiện học tập ở các trường từ cấp mầm non đến cấp phổ thông. Với người lớn không biết chữ, cần có hình thức phù hợp trong tăng cường truyền thông bằng tiếng dân tộc thiểu số để họ nâng cao ý thức quốc gia - dân tộc.

Từ khóa: Giáo dục, ý thức quốc gia - dân tộc, tộc người, vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc.

2. Nguyễn Thị Thanh Bình: Ý thức quốc gia - dân tộc qua nhận thức về lãnh thổ Việt Nam của một số tộc người vùng biên giới tỉnh Hà Giang

Tóm tắt: Dựa trên tư liệu nghiên cứu thực địa năm 2021 và 2022, bài viết góp phần làm rõ ý thức quốc gia - dân tộc thể hiện qua nhận thức về lãnh thổ quốc gia của các tộc người Hmông, Tày, Nùng, Lô Lô ở 4 xã giáp biên thuộc tỉnh Hà Giang hiện nay là Lao Chải và Thanh Thủy của huyện Vị Xuyên, Lũng Cú của huyện Đồng Văn, và Phú Lũng của huyện Yên Minh. Kết quả nghiên cứu cho thấy, đa phần người dân có nhận thức nhất định về lãnh thổ biên giới nơi địa phương họ sinh sống và lãnh thổ quốc gia, đặc điểm dân cư, dân tộc của Việt Nam. Nhận thức này đang ngày càng được nâng cao nhờ sự phát triển của hệ thống giáo dục, truyền thông ở địa phương và sự tăng cường giao lưu tiếp xúc giữa các tộc người vùng biên với cư dân của các tỉnh thành trong cả nước cũng như chính sách quản lý biên giới của Việt Nam và Trung Quốc.

Từ khóa: Ý thức quốc gia, nhận thức, biên giới, Hà Giang, Hmông, Tày, Nùng, Lô Lô

3. Phạm Thị Cẩm Vân: Mua bán lâm sản của người Dao ở vùng biên giới huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai

Tóm tắt: Hai xã Lùng Vai và Nậm Chảy của huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai là nơi có nhiều người Dao cư trú và cũng là địa phương có tiềm năng về nguồn lâm sản. Những năm qua, người Dao ở đây rất chú trọng mở rộng diện tích trồng cây lâm sản để bán ra cả thị trường nội địa và xuất khẩu qua bên kia biên giới. Gần đây, những thay đổi trong chính sách lâm nghiệp của Nhà nước và việc siết chặt quản lý đường biên của Trung Quốc trong đại dịch Covid-19 đã có những ảnh hưởng nhất định đến hoạt động mua bán lâm sản của người dân địa phương. Vì vậy, bài viết phân tích thực trạng hoạt động mua bán lâm sản của người Dao ở hai địa bàn nghiên cứu trên và đưa ra một số vấn đề nhằm tìm biện pháp tháo gỡ các vướng mắc trong quá trình phát triển và tiêu thụ cây lâm sản ở địa phương hiện nay.

Từ khóa: Biên giới, Mường Khương, Lào Cai, lâm sản, mua bán lâm sản, người Dao.

4. Bùi Thị Bích Lan: Không gian ảo, cuộc sống thật: Ảnh hưởng của mạng xã hội đến đời sống của phụ nữ Hà Nhì ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Nghiên cứu này chỉ ra sự thay đổi về tâm lý, lối sống, hành vi và mối quan hệ giữa người phụ nữ Hà Nhì vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc với gia đình, cộng đồng dưới tác động của không gian mạng xã hội. Kết quả nghiên cứu cho thấy, bên cạnh những cơ hội như khẳng định bản thân và giải tỏa áp lực cuộc sống, tăng cường giao lưu văn hóa, duy trì và mở rộng mạng lưới xã hội, phát triển thương mại điện tử, cải thiện sinh kế..., việc tham gia mạng xã hội của phụ nữ vùng biên cũng đặt ra nhiều thách thức, ảnh hưởng nhất định tới vấn đề đạo đức, thuần phong mỹ tục, cũng như sự gắn kết vốn có giữa họ với gia đình, với cộng đồng ngoài đời thực. Trên cơ sở đó cung cấp cơ sở khoa học cho việc xây dựng chính sách, giải pháp nhằm phát huy tính tích cực, đồng thời giảm thiểu những tác động không mong muốn, nâng cao “sức đề kháng” của mỗi phụ nữ, mỗi gia đình khi bước vào môi trường mạng xã hội, góp phần đảm bảo trật tự xã hội và an ninh quốc phòng vùng biên giới.

Từ khóa: Internet, mạng xã hội, dân tộc Hà Nhì, phụ nữ, vùng biên giới.

5. Nguyễn Thắm Thu Hà: Quan hệ giữa cha mẹ và con cái trong gia đình người Hà Nhì ở vùng biên giới xã Y Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai

Tóm tắt: Mối quan hệ giữa cha mẹ và con cái trong gia đình là chủ đề dành được nhiều sự quan tâm của một số ngành khoa học xã hội, song mối quan hệ này ở gia đình các tộc người thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc còn ít được chú ý. Trong bối cảnh xã hội phát triển hiện nay, các mối quan hệ giữa cha mẹ và con cái đang có sự thay đổi mạnh mẽ trên nhiều chiều cạnh, gia đình của người Hà Nhì ở xã Ý Tý, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai cũng không nằm ngoài quy luật đó. Bài viết tập trung phân tích thực trạng quan hệ giữa cha mẹ và con cái trong việc chăm sóc, nuôi dưỡng, giáo dục, quan hệ ứng xử, việc truyền dạy các giá trị văn hóa giữa cha mẹ và con cái trong gia đình...

của người Hà Nhì ở địa bàn trên; Qua đó góp phần nhận diện xu hướng phát triển và những vấn đề đặt ra trong quan hệ gia đình ở vùng miền núi giáp biên giới trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: *Quan hệ giữa cha mẹ và con cái, gia đình, người Hà Nhì, huyện Bát Xát, tỉnh Lào Cai.*

6. Trần Thị Mai Lan: Tác động của việc đóng cửa biên giới Việt Nam - Trung Quốc tới đời sống của người Nùng và người Hmông ở khu vực giáp biên tỉnh Cao Bằng

Tóm tắt: *Từ đầu năm 2020 đến nay, dưới tác động của dịch Covid-19, phía Trung Quốc đã đưa ra chính sách đóng cửa chặt chẽ các đường mòn, lối mở trên toàn tuyến biên giới tiếp giáp với Việt Nam, trong đó có khu vực thuộc địa phận tỉnh Cao Bằng. Chính sách "zero Covid" của Trung Quốc ngày càng tăng cường đã tác động mạnh đến cuộc sống của đồng bào các tộc người thiểu số đang sinh sống ở khu vực giáp biên giới Việt Nam - Trung Quốc. Do đó, bài viết tập trung tìm hiểu những tác động của chính sách đóng cửa biên giới của Trung Quốc tới đời sống của người Nùng và người Hmông sinh sống ở khu vực giáp biên tỉnh Cao Bằng - địa phương có đường biên giới giáp với Trung Quốc dài nhất của Việt Nam.*

Từ khóa: *Biên giới, đóng cửa biên giới, Cao Bằng, người Nùng, người Hmông.*

7. Lê Thị Hương: Tập quán ăn uống của người Nùng ở vùng biên giới xã Lũng Nặm, huyện Hà Quảng, tỉnh Cao Bằng

Tóm tắt: *Bài viết phân tích một số đặc điểm về tập quán ăn uống hằng ngày và trong các nghi lễ của người Nùng Giang ở Lũng Nặm, xã biên giới thuộc huyện Hà Quảng, tỉnh Cao Bằng trong bối cảnh giao lưu văn hóa, kinh tế ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc từ năm 1991 đến nay. Tác động của kinh tế thị trường và sự tăng cường mối quan hệ giao lưu văn hóa, xã hội giữa các tộc người đã làm thay đổi rất nhiều về nguồn cung cấp lương thực, thực phẩm và đồ uống, cơ cấu bữa ăn và phong cách ăn uống... của người Nùng nơi đây. Bài viết cũng chỉ ra rằng, việc qua lại giữa cộng đồng Nùng Giang và đồng tộc bên kia biên giới trong các dịp mua bán, thăm thân, lễ nghi... đã góp phần củng cố phong vị ăn uống truyền thống vốn có và hình thành nét hiện đại trong ẩm thực của tộc người này những năm gần đây.*

Từ khóa: *Tập quán ăn uống, người Nùng Giang, Hà Quảng, Cao Bằng.*

8. Nguyễn Văn Sửu: Quan điểm Nhân học

Tóm tắt: *Bài viết làm rõ vấn đề cốt lõi trong quan điểm nhân học, vốn được tạo nên từ sự tích hợp của bốn thành tố quan trọng là tiếp cận toàn diện, vị trí trung tâm của khái niệm văn hóa, tiếp cận so sánh và tiếp cận dân tộc học. Bốn thành tố này có mối quan hệ mật thiết với nhau, có những phát triển quan trọng trong hơn một thế kỷ qua,*

làm cho Nhân học không ngừng tạo ra những tri thức mới, có tính lý luận và thực tiễn cao. Quan điểm nhân học không chỉ định danh Nhân học, mà còn phân biệt Nhân học với các ngành học khác. Bài viết này nhấn mạnh rằng quan điểm nhân học không chỉ cần được quán triệt trong nghiên cứu mà còn cả trong giảng dạy và ứng dụng Nhân học.

***Từ khóa:** Nhân học, quan điểm nhân học, tiếp cận toàn diện, tiếp cận văn hóa, tiếp cận so sánh, tiếp cận dân tộc học.*

9. Đàm Thị Uyên, Mai Thị Hồng Vĩnh: Khai thác biểu tượng vật linh “long khuyển” trong văn hóa người Dao đối với phát triển du lịch

***Tóm tắt:** Vấn đề nhận diện biểu tượng văn hóa có ý nghĩa quan trọng trong việc xác định đặc trưng văn hóa của quốc gia nói chung hay một cộng đồng tộc người cụ thể nói riêng. Trên cơ sở các nguồn tài liệu nghiên cứu của một số học giả và tư liệu điền dã tại cộng đồng người Dao của các tác giả có thể nhận thấy, hình ảnh vật linh Long khuyển (con chó) mang tính biểu trưng khá đậm nét trong văn hóa tộc người Dao. Long khuyển gắn với ý niệm về nguồn gốc tộc người Dao và được thiêng hóa trong đời sống tín ngưỡng của đồng bào, biểu hiện ở nhiều khía cạnh văn hóa khác nhau. Thông qua việc làm rõ một số biểu hiện của biểu tượng vật linh này trong văn hóa người Dao, bài viết đề xuất việc khai thác biểu tượng Long khuyển này trong xây dựng một số sản phẩm phục vụ phát triển du lịch ở cộng đồng người Dao hiện nay.*

***Từ khóa:** Người Dao, Bàn vương, vật linh Long khuyển (con chó), văn hóa Dao, phát triển du lịch.*